

Đức Anh
(Sưu tầm và biên soạn)

TRUYỆN
**BẠ GIẢI
TÚ XUẤT**

HUY HOÀNG

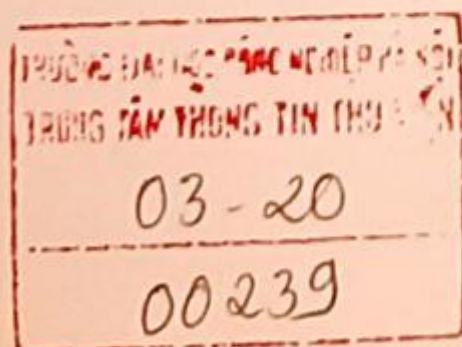
NXB DÂN TRÍ

Đức Anh
(Sưu tầm và biên soạn)

TRUYỆN
**BẠ GIẠI
TÚ XUẤT**

Tái bản lần 1

NHÀ XUẤT BẢN DÂN TRÍ

TRUYỆN

Ba Giai - Tú Xuất

MÃY NÉT VỀ BA GIAI – TÚ XUẤT

Vào khoảng cuối đời vua Tự Đức, ở đất Hà Thành có một anh đồ nho tên là Ba Giai. Ba Giai tên thật là Nguyễn Văn Giai, quê làng Hồ Khẩu, bên Hồ Tây, Hà Nội. Sinh ra và lớn lên trong cảnh nghèo khó, cha mẹ đều mất sớm, năm 18 tuổi, chú bác muốn Ba Giai chăn trâu nhưng Ba Giai không thuận, chỉ muốn dùng tài học để lập thân. Vì vậy, Ba Giai phải đi gánh thuê để có tiền ăn học. Học giỏi nhưng gặp lúc nước nhà lâm cảnh loạn lạc nên Ba Giai không đi thi. Trong hoàn cảnh sở học không có sở dụng, khi đất nước chuyển sang chuộng Tây học, Ba Giai trở thành một nho sĩ bất đắc chí. Về sau, Ba Giai nghỉ học, lập một xưởng in sách Tam tự kinh ngay ở trong làng để sinh sống và có điều kiện học hỏi, giao lưu với bạn bè.

★

Tú Xuất tên thật là Nguyễn Đình Xuất, con một đồ học ở Hà Nội, gốc ở Thanh Hóa. Thông minh, trí thức hơn người nhưng năm lần qua trường thi hương, Tú Xuất vẫn không vượt qua được để thành ông nghè, ông cống. Từ đó, Tú Xuất sinh ra tính hay bông đùa, trêu cợt, đặc biệt là đả kích vào những thói hư, tật xấu và những tiêu cực của người đương thời.

Ba Giai và Tú Xuất trở thành một cặp bài trùng và đã để lại rất nhiều giai thoại về các chuyện nghịch ngợm mà dân chúng đồn đại là các ông chẳng từ một đôi tượng nào. Từ quan tổng đốc tri phủ, tri huyện, chánh tổng lý hương, hào lý ở địa phương đến những người buôn bán ở chợ tỉnh, chợ quê. Hễ cứ thấy họ nghênh ngang cỡi tiền, cỡi quyền ức hiếp kẻ yếu hơn mình là hai ông dùng lời thơ trào lộng chế giễu.

Dưới đây là những mẩu chuyện về hai nhân vật đã gây nên bao chuyện "cười ra nước mắt" và những nổi bần khoản trong dư luận thời ấy. Nhìn ở khía cạnh nhân sinh và trách nhiệm công dân, những mẩu chuyện về Ba Giai - Tú Xuất là một bài học sống động để cho người đọc cùng suy ngẫm.

Cỗ quan tài trước giao thừa

Cả nhà bá hộ Tiếp ở phố Hàng Bè chuẩn bị cái Tết năm nay thật chu đáo, còn độ ba trống canh nữa là đến giờ “tống cựu nghênh tân”. Ông giục bà, bà lại nhắc các cô, các cậu. Dưới nhà, bếp vẫn sáng hồng, mùi xào nấu thơm lừng. Trên nhà ngay trước sập, kẻ sắp đặt khăn áo, người xếp đi xếp lại đĩa bánh, gói mứt. Bọn trẻ con xúm xít quanh những bánh pháo, cỗ bài, những cái túi hoa để đợi bỏ tiền mừng tuổi. Bỗng có tiếng gõ cửa hấp tấp phía ngoài, một cô gái nhanh nhẹn ra mở cửa. Ôi chao! Bốn năm người lố nhố ngay giữa cửa ra vào. Lù lù cái quan tài đặt trên cái xe bò vừa hạ càng, được khiêng vào, sát ngay thềm gian giữa. Người đi trước vừa nói, vừa thở:

- Dạ, được lệnh cụ, chúng tôi cố gắng lo liệu cho chu tất trước giao thừa. Dạ, thuê người vào lúc này cũng khó lắm, nhưng với gia đình cụ đây thì khó thế nào cũng không dám quản ạ.

Bá hộ Tiếp chẳng hiểu đầu cua tai nheo gì, quát tháo ầm lên:

- Cái gì? Lệnh nào? Ai bảo các anh khiêng lại đây?

Còn bà bá và cô con gái thì tru tréo:

- Giời đất ơi! Nửa đêm ba mươi Tết mà các ông khiêng quan tài vào nhà tôi như thế này à?

Mấy ông phụ khuôn vác cũng đâm hoảng, khi nhìn rõ trong nhà chỉ là quang cảnh đón Tết, chứ chẳng có gì là không khí tang ma. Người đi đầu vẫn khăng khăng:

- Không thuê, không cầu thì ai tội giữa đêm hôm, Tết nhất thế này mà đến đây cho vất vả, rõ ràng nhà cụ cho người đến cửa hàng nhà tôi lúc chiều...

Bên chủ, bên khách to tiếng cãi nhau. Bọn con cái ông bá hộ ra sức đẩy cái quan tài ra. Bọn khuôn vác thì cứ giữ riết lấy quan tài và cỗ xe không cho nhúc nhích. Bà con hàng phố nghe tiếng ồn ào, kéo đến mỗi lúc một đông. Bà bá hộ chạy ra phân bua, hét đến khản tiếng mà cũng không át được lời giảng giải của người thay mặt cho chủ hàng sũ⁽¹⁾. Anh ta bảo với hàng xóm:

- Lúc chiều, gia đình đây cho một cậu mang tiền đến đặt chỗ chúng tôi. Cậu ấy bảo là nhà vừa có bà bác, bà thím gì đó mới mất, sợ đến mai là năm mới không tiện, nên xin cho khiêng quan tài đến đưa ra đồng trước giao thừa. Thuận mua vừa bán, tiền trao rồi thì phải múc cháo chứ? Để chúng tôi làm công không à?

Cả nhà bá Tiếp lại nhao nhao lên:

⁽¹⁾ Chủ hàng sũ: Chủ cửa hàng quan tài.

- Nào có ai đi đâu? Đây cả nhà chúng tôi đây, các anh chỉ mặt xem ai là người ra đặt hàng các anh nào.

Cả xóm được bữa cười nôn ruột. Một bà ra vẻ thông thạo:

- Thôi, coi chừng lại mắc mẻo cậu Ba Giai rồi đấy! Hòa nhau đi cho yên chuyện. Giao thừa rồi, đừng sinh sự nữa! Chắc rằng trong nhà đã có ai đó xử tệ với Ba Giai, nên cậu mới chơi cho một vỏ cay như vậy.

Bà hàng xóm đã nói đúng. Nhà bá Tiếp thường ỷ của, ỷ thế khinh rẻ mọi người. Nhất là mấy cô con gái lại hay lên mặt chua ngoa. Chả là hôm trước, Ba Giai có đi qua nhà, vô ý chạm vai vào bức màn mỏng che trước cửa hàng xén. Cô con gái bá Tiếp bị màn che cả mặt đâm cáu, liền mắng ầm lên. Ba Giai đã xin lỗi, nhưng tiểu thư con ông bá hộ thấy bộ dạng anh đồ xơ xác càng thêm khinh miệt, lên giọng chanh chua, nặng lời, văng tục. Ba Giai cứ lặng lẽ về, lập kế hoạch chơi lại gia đình cô một vỏ.

Chẳng biết sau đó, gia đình bá hộ Tiếp có bị "dông" cả năm hay không, chỉ thấy cả Hà Nội truyền đi câu ca dao:

*Hề ai mà nói dốt ai
Tốt ba mươi Tết, Ba Giai vào nhà.*

Đại náo bờ sông đào

Ở một đạo Ba Giai ngồi dạy học ở nhà cai tổng tên là Dân. Vợ chồng nhà ấy giàu nứt đổ đổ vách, nhưng tính keo kiệt vắt cổ chày ra nước, bần dân thiên hạ ai cũng ghét.

Hồi đó thầy đồ mà ngồi dạy học ở các nhà, thường rất được trọng vọng, mỗi lần thầy có việc đi xa, gia chủ lại biện lễ rất hậu để thầy chỉ dùng dọc đường và quà cáp đây đó. Cai tổng Dân thì trái lại, từ cái ăn cái mặc đến chén nước điều thuốc cho thầy đều không lấy gì làm rộng rãi, chu đáo.

Một hôm, thầy Ba Giai nói với vợ chồng cai tổng Dân:

- Tôi phải về nhà giỗ cụ thân sinh. Xin phép bác cho trẻ nghỉ mấy hôm.

Ba Giai gợi ý:

- Đường đất xa quá. Không biết hôm nào mới trở lại đây trông nom các cháu giúp hai bác được.

Vậy mà vợ chồng nhà ấy chẳng biết điều, chỉ làm một bữa rượu nhỏ tiễn chân và biện một quan tiền để thầy đi đường.

Thầy đã chủ tâm rồi, nếu lần này về giỗ bố mình mà vợ chồng nhà ấy đối xử nhạt nhẽo thì thầy phải trị cho biết tay, chứ cái bọn khinh người này, không trị tới nơi không xong.